

Toen Schlemiel naar Warschau ging...

Wonderlijke verhalen met wonderlijke muziek: Walter Roozendaal speelt ze en de accordeon vertelt ze mee

Ken je Domme Hans of Luie Iwan? Je weet wel, die eeuwig onschuldige domoren. Maar de Jiddische overlevering is baas boven baas met Chelm, een heel dorp vol dwazen en zotten! Maak kennis met Gronam de Os, Feivel Botterik, Sal de Sul en natuurlijk de meest beroemde van het stel: Schlemiel, getrouwd met Mevrouw Schlemiel en in het bezit van zes kleine Schlemieltjes. Als die naar Warschau gaat... Zou het geluk dan echt met de dommen zijn?

Verteller-accordeonist Walter Roozendaal maakt een keus uit Chelmverhalen, in de traditie van

Sholem Aleichem en Nobelprijswinnaar Singer. Humor en onverwachte diepte wisselen elkaar af. Sfeervol Jiddisch, omlijst met klezmerklanken.

Walter speelt de voorstelling solo, maar desgewenst ook samen met de Shtetl Band Amsterdam

Verhalenverteller Walter Roozendaal — FOTO HARTENBERG

Wegwijzer voor de leerkracht

In de voorstelling worden drie verhalen verteld:

- ◇ *Schlemiel als zakenman* (hoe hij een hele dag glaasjes brandewijn verkocht, maar aan het eind van de dag toch maar één stuiver in kas bleek te hebben...)
- ◇ *De muur om Chelm* (hoe de dorpsoudsten tegen de kou een muur om Chelm bouwden — maar of dat de kou tegenhoudt...?)
- ◇ *Toen Schlemiel naar Warschau ging* (hoe hij onderweg een tweede Chelm tegenkwam, waar alles net iets mooier was)

De lesbrief is in kleur opgemaakt. De kleuren zijn zo gekozen, dat ook in zwart-wit afgedrukt de foto's duidelijk blijven.

U kunt de lesbrief in delen afdrukken, net wat u met de leerlingen op een moment wil delen. Het onderdeel over de muur geeft bijvoorbeeld voor groep 7/8 geschikte leesstof; voor jongere leerlingen zijn de foto's interessant en kunt u zelf de bijbehorende toelichting geven. U kunt het pdf-file natuurlijk ook op het Smartboard projecteren.

Vóór de voorstelling

Bladzijde 1 t/m 3 bevatten informatie, die vóór de voorstelling gegeven kan worden.

Daarnaast is het belangrijk dat de leerlingen een juiste verwachting van een verhalenvoorstelling hebben. Walter Roozendaal is een soort toneelspeler, alleen is hij alléén. Hij vertelt dus in z'n

eentje het verhaal, maar als je goed kijkt zie je dat hij alle rollen uit het verhaal ondertussen wel uitbeeldt. Je kan dus steeds zien en horen wie er aan het woord is.

Er is geen decor. Walter gebruikt maar heel weinig ruimte, hij zou het verhaal bijna op één vierkante meter kunnen vertellen.

Verder speelt hij tussendoor Klezmermuziek, muziek die bij Jiddische verhalen past. Vroeger, als de sabbath werd gevierd, werd er niet gewerkt. Dan vertelden de Joden elkaar dit soort verhalen, en zongen ze er bij.

Tenslotte zijn de Drie Theaterregels van belang.

De Drie Theaterregels

1. Vóór de voorstelling PLASSEN
2. Tijdens de voorstelling anderen NIET STOREN
3. Na de voorstelling KLAPPEN

Onderwerpen

1. Chelm, een stadje vol domoren, dwazen en zotten.
2. Jiddische woorden in de Nederlandse taal.
3. Een indruk van de oude shtetls (Joodse stadjes) in vorige eeuwen.
4. Waar komen de verhalen vandaan?
5. Klezmermuziek en de accordeon.
6. De muur om Chelm en andere muren, van de Chinese muur tot de nieuwe muur van Israël.

U boekt de voorstelling bij Impresariaat Uit De Kunst: www.iudk.nl

Informatie over Muze Muzette en Walter Roozendaal: www.muzemuzette.com

Aanvullende informatie bij de onderwerpen

Chelm

Dat is een onverwacht gegeven: een stadje vol domoren, dwazen en zotten!

Maar elke cultuur heeft zijn eigen Schlemielen: domme Hans (Nederland, Duitsland), Jack (Engeland), luie Wanja (Rusland), Domoor (Indonesië).

En elke cultuur kent zulke plekken. In Nederland bijvoorbeeld zijn de ‘Kamper Uien’ net zulke verhalen over de bewoners van Kampen. En kent u de ‘Edammer Mussen’?

We maken ons vrolijk over die bonte verzameling schlemielen, terwijl we het eigenlijk over onszelf hebben. De slotzin van de voorstelling is dan ook: “Misschien is Chelm wel... overal?” Het is alleen wel heel comfortabel om het over Belgen te hebben. Het gaat immers niet over het uitlachen van de ander, maar over zelfspot, die onze leven wat lichter maakt.

En kent u Gotham (Engeland), Olen (België), Schilda (Duitsland), Molbö (Denemarken), Södertälje (Zweden), Hölmölla (Finland)? Blijkbaar vinden we het fijn en handig om de dwazen allemaal op een kluitje in één stad of dorp neer te zetten. Hek of muur er omheen en we hebben de dwaasheid ‘gevangen’!

Wanneer u Google’t op *kamper uien* of *edam musen* vindt u de Nederlandse verhalen.

Jiddisch

Het Jiddisch is de Joodse variant van Middeleeuws Duits: Yid (Joods) Ditsch. Niet alleen in de Amsterdamse volkstaal, maar ook in criminele kringen kennen we veel leenwoorden of afleidingen. Hierboven ziet u de *jad*, het handje waarmee de »

Historisch Chelm

Op Google Earth is ‘Chelm - Polen’ makkelijk te vinden. Interessant wordt het, wanneer u onder *Lagen > Galerij > Rumsey Historical Maps > Europe_1787* activeert. Want ook toen was Chelm al belangrijk genoeg om op de kaart te staan, vlak naast de bergen van die gescheurde zak, in de buurt van Lublin en de Hongaarse grens. In Google Earth kunt u in- en uitzoomen, zodat Chelm zijn plek krijgt t.o.v. ons land. En: zie je wel, Chelm was in 1787 het centrum van Europa!

4 - CHELMNER COURANT — WEGWIJZER VOOR DE LEEKKRACHT

voorlezer in de Synagoge de tekst in de Torah aanwijst. Kostbaar en zeer heilig perkament, dat raak je niet met je gewone handen aan!

Dus hou je je jatten thuis. En mag je zo'n kostbaar zilveren antiek kleinood natuurlijk ook niet jatten...

Op <http://nl.wikipedia.org/wiki/Jiddisch> vindt u een hele woordenlijst. Met woorden als bajes, gabber, gajes, gappen, penose, smeris — maar ook hoteldebotel, bolleboos, lef, smoes, gein, stiekem!

Shtetls

De meeste foto's zijn afkomstig van filmpjes op YouTube. U vindt ze met het zoekwoord *shtetl*. Het zijn filmpjes uit de dertiger jaren, waarop we eerder de wat grotere steden van toen zien.

Hetzelfde zoekwoord levert in Google Images een vloed aan afbeeldingen op. Je ziet daar veel hou-

ten huisjes van één verdieping, met een schuin dak, langs een ongeplaveide weg.

Onderstaande foto treft ook door de uitstraling van de kerk boven die huisjes. Een verdwenen soort stadsgezicht...

Copyright 2000 Tomasz Wisniewski

Bronnen

Gottfrid van Eck vertelde mij, dat zijn 'Chelm is overal' helaas alleen nog antiquarisch verkrijgbaar is. Maar op www.beleven.org > verhalen zijn de verhalen ook te vinden wanneer je het zoekwoord *Chelm* ingeeft.

Overigens: toen Gottfrid het ontwerp van deze lesbrieven zag gaf hij mij direct aan aantal waardevolle aanvullende suggesties, waar ik dankbaar gebruik van heb gemaakt!

Walter Roozendaal
www.muzemuzette.com